

Bonobo Beni 7+ (ob razlagi staršev tudi za mlajše)

pedagoško gradivo

avtorji Maja Gašperšič, Irena Furlan, Janez Pirc, Bor Pleteršek, Barbara Hanuš, Nataša Konc Lorenzutti

kazalo

uvodna beseda	3
o filmu	3
filmografski podatki.....	3
vsebina	3
nastanek filma	4
o ustvarjalcih.....	5
izhodišča za pogovor o bonobih in šimpanzih	7
naši najbližji sorodniki.....	7
šimpanzi in bonobi.....	7
ohranimo človeku podobne opice (ZOO leto opic)	10

izhodišča za pogovor o Kongu	13
izhodišča za pogovor o filmu	15
dom in družina	15
življenje v kletki	15
izražanje čustev in reševanje problemov	16
življenje v zavetišču.....	16
vrnitev v naravno okolje	16
umestitev v učni načrt	17
slovenščina.....	17
spoznavanje okolja.....	17
naravoslovje	17
geografija	18
likovna vzgoja.....	18
glasbena vzgoja.....	18
povezava likovne vzgoje, naravoslovja ter slovenščine	18
športna vzgoja	18
dodatne dejavnosti	19
knjižica v zbirki Kinobalon <i>Bonobo Beni</i>	19
naravoslovni dan v živalskem vrtu	19
opičja zabava	19
računalniške igre z opicami	19
k opicam v knjižnico in gledališče	20
opice v pravljicah in pesmih	20
poučne knjige.....	21
ogled lutkovne predstave ali oddaje	21
priloga: zgodba Domov	22

Kolofon | Bonobo Beni • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Idejna zasnova: Petra Slatinšek, Barbara Kelbl • Uredili in pripravili: Alenka Veler, Barbara Kelbl • Izhodišča za pogovor o bonobih in šimpanzih: Maja Gašperšič • Ohranimo človeku podobne opice: Irena Furlan • Izhodišča za pogovor o Kongu: Janez Pirc • Izhodišča za pogovor o filmu, Dodatne dejavnosti in K opicam v knjižnico in gledališče: Barbara Hanuš • Analiza filma: Bor Pleteršek • zgodba Domov: Nataša Konc Lorenzutti • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo: iz filma Bonobo Beni • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2011 • Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

uvodna beseda

Pedagoško gradivo učiteljem in staršem prinaša več informacij o filmu **Bonobo Beni**, zanimivosti o njegovem nastanku in avtorjih. Maja Gašperšič, antropologinja in terenska primatologinja, piše o človeku podobnih opicah in vrsti Bonobo, pedagoška vodja v živalskem vrtu Ljubljana Irena Furlan opozarja na ogroženost velikih opic in predstavlja pobudo za njihovo ohranitev. Barbara Hanuš predstavlja izhodišča za pogovor v razredu po ogledu filma in nas založi s celo vrsto predlogov, kako film umestiti v učne načrte. Pripravila je tudi seznam priporočenega leposlovja, povezanega s temami, ki se odpirajo ob gledanju filma. Zopet smo ob filmu pripravili knjižico, s katero želimo film približati otrokom (že deseto iz zbirke Kinobalon). V celoti jo najdete na spletni strani www.kinodvor.org/kinobalon.

o filmu

filmografski podatki

Bonobos, Francija, 2010, 35 mm, dokumentarni film, barvni, 90 minut

režija Alain Tixier

scenarij Alain Tixier, Philippe Calderon, Guillaume Vincent (priredba po zamisli Claudine André in resnični Benijeve zgodbi)

glasba Jean-Baptiste Sabiani

producent Jean-Pierre Bailly

glasovi Sandrine Bonnaire, Emmanuel Curtil

distribucija v Sloveniji FIVIA – Vojnik

vsebina

Glavni junak filma Bonobo Beni je enoletni opičji mladič Beni iz zavetišča Lola ya Bonobo. Je eden zadnjih mladičev vrste bonobo, ki je izjemno inteligentna in hkrati tudi zelo ogrožena. Benija pred kruto usodo reši lastnica zavetišča Claudine André, ki se že več let trudi, da bi bonobe zaščitila. V zavetišču jih skupaj z drugimi človeškimi mamami vzgaja in jih navaja na samostojno življenje. Ker pa je zavetišče vedno bolj zasedeno in prostora primanjkuje, se Claudine odloči za izpust najbolj primernih mladičev v naravo. Najde ustrezno okolje zanje, zdaj pa mora le še izbrati tiste, ki so dovolj zreli za vrnitev v divjino. Beni je pustolovske narave in hitre pameti – bo med njimi tudi on? Zgodbe bonobov nam pripovedujeta Claudine in Beni, ki je poln humornih in navihanih misli, zaradi katerih bo film očaral tudi mlajše otroke.

nastanek filma

zanimivosti

Dokumentarni film *Bonobo Beni* je bil posnet v Demokratični republiki Kongo v Afriki. Tam živi celotna populacija opic vrste bonobo.

Film je bil posnet leta 2008 v dvanajstih tednih. Glavnega junaka Benija je odigralo pet bonobov različnih starosti. Režiser filma Alain Tixier rad pripoveduje o tem, kako so se ob snemanju zabavali. Še pred tem so se člani snemalne ekipe spoznali z bonobi, ki si jih lahko ogledamo v filmu, in nekateri so jim segli v roke tako, kot to večinoma počno ljudje: prijazno in z nasmehom.

analiza filma

Film **Bonobo Beni** je njegovemu avtorju, francoskemu režiserju Alainu Tixierju, gotovo predstavljal velik izziv: kako posneti film, v katerem ne moreš režirati glavnih igralcev? Ti glavni igralci so namreč bonobi, ena od vej višje razvitih primatov, ki s človekom delijo skupnega prednika. Režiser se je odločil posneti film, ki se giblje na meji med dokumentarcem in fikcijo. Dokumentarne posnetke opic je po navdihu Benijeve resnične življenjske zgodbe razporedil v napeto pripoved »o ljubezni, pogumu in upanju«, kot v začetni sekvenci filma pove lastnica rezervata Claudine André, nato pa posnetemu materialu v *offu* dodal še izmišljen Benijev (notranji) glas. S tem je ponazoril njegovo doživljanje sveta in podčrtal sposobnosti mišljenja, čustvovanja in empatije, ki pritečejo opicam bonobo. Benijeve pogosto humorne in navihane misli na primer slišimo ob njegovi začetni nezaupljivosti do mleka v stekleničkah ali ob opravljanju testa inteligence z banano. Končni učinek tovrstne dramatizacije živalskega življenja se poleg vznemirljive in zanimive pripovedi kaže tudi v izobraževalni vrednosti filma. Gledalci skozi Benijeve oči in izkušnje dobijo vpogled v življenjske navade opic bonobo in spoznavajo njihove telesne ter psihološke značilnosti. Prav tako se seznanijo z delom in poslanstvom rezervata Lola Ya Bonobo in s težavami, s katerimi se ta osamljena institucija spopada. Mnogo bonobov v divjini kljub zakonski prepovedi pobijejo zaradi mesa, inšpektorji pa jih najdevajo v prtljagi turistov, na čolnih in na ulicah, kjer trgujejo predvsem z mladiči; območju med rekami Kongo na severu in Kasai ter Sankuru na jugu grozi tudi ekološka katastrofa zaradi krčenja gozda in množičnih selitev, posledic vojnega razdejanja v Demokratični republiki Kongo.

Benijeva izkušnja torej priča o neki večji zgodbi – naslovnega junaka je navsezadnje v različnih delih njegove dogodivščine upodobilo kar pet opic – oblikuje filmsko pripoved o celotni vrsti bonobo, o boju za preživetje, pri katerem bonobom pomagajo ljudje, kot so Claudine André in njeni sodelavci, ter o številnih negativnih človeških vplivih na njihov življenjski prostor. Ne nazadnje gre tudi za zgodbo o sorodnosti človeka in živali, ki jo v filmu na simbolni ravni upodabljata Claudine in Beni.

o ustvarjalcih

Alain Tixier

Alain Tixier je znan po seriji dokumentarcev **Ushuaia episodes**. Vso kariero je posvetil snemanju narave in živalskih vrst. Ob snemanju dokumentarca o opicah je slišal za vrsto bonobo in se takrat odločil, da obiše rezervat Lola Ya Bonobo ter jih dodobra spozna. S svojim videzom in vedenjem so te opice v hipu osvojile njegovo srce. "Bonobi so manjkajoči člen v naši evoluciji. Srečanje z njimi pa je kot skok v prazgodovino." Ko mu je Claudine povedala, da je neki primatolog z Instituta Max Planck opravil primerjalne teste med ljudmi, šimpanzi in bonobi na primerljivi razvojni stopnji, na katerih je najvišjo oceno osvojil bonobo Beni, se je odločil, da bo glavni lik njegovega filma prav on. Prav tako je nanj vplivala resnična zgodba o bonobu Kazyju iz laboratorija univerze v Atlanti, ki razume 3000 angleških besed in komunicira prek računalnika s 600 piktogrami, ki predstavljajo besede in koncepte.

"Če je François Rabelais nekoč zapisal, da je smeh lasten le človeku, je to gotovo zato, ker ni spoznal opic bonobo." – Alain Tixier, režiser

Claudine André

Belgijka Claudine André je ustanoviteljica zavetišča Lola ya Bonobo. Spoznamo jo v filmu, v njeno zavetišče pa pripeljejo tudi Benija.

Claudine je strastna ljubiteljica etnologije in fotografiranja. Hči kolonov in mati petih otrok je nekega dne spoznala slabo in propadajoče stanje v živalskem vrtu v Kinšasi v času državljanske vojne med letoma 1993 in 2002. Odločila se je, da ga reši. Kmalu zatem so ji trgovci prinesli umirajočega mladiča vrste bonobo, ki ji ga je uspelo rešiti, ljudje pa so začeli k njej nositi še druge osirotele opičje mladiče. Sčasoma je nastala majhna skupnost bonobov.

Danes živijo v naravnem, 15 hektarjev velikem gozdu, ki je skoraj enakovreden njihovemu izvornemu življenjskemu okolju. V zavetišče Lola Ya Bonobo (ime v narečju, kakršnega govorijo v tistih krajih, pomeni "raj za bonobe") danes zahajajo številni študentje in znanstveniki primatologi, ki opazujejo bonobe in skušajo razvozlati njihovo govorico. Claudine André si za svoje delovanje prizadeva pridobiti sredstva različnih mednarodnih organizacij, znatno pomoč ji namenja tudi francoska igralka Brigitte Bardot. Leta 2000 so ustanovili PASA (Pan-African Sanctuary Alliance), zvezo 18 panafriških tovrstnih zavetišč. Zveza je pripomogla k izboljšanju organizacijskih izobraževalnih in zdravstvenih razmer dela na področju zaščite opic. Kljub temu ostaja trgovanje z mesom divjih živali še vedno največja grožnja za opice bonobo, zato Claudine André poudarja pomen ozaveščanja o pomenu bonobov in tovrstnega izobraževanja, zlasti otrok. Vsako leto namreč zavetišče obiše 30.000 otrok.

Lola ya Bonobo je trenutno dom za 52 bonobov. Na mesec pojedjo čez 10 ton sadja in zelenjave (vsak bonobo na dan poje več kot 5 kilogramov), dobivajo pa še mleko in oreščke. Na mesec zgolj sveža hrana za enega bonoba stane 100 ameriških dolarjev! Vodja zavetišča Claudine mora torej ves čas iskati sponzorje in donatorje, da lahko vzdržuje zavetišče in nahrani bonobe. Več o zavetišču lahko preberete na spletni strani www.friendsofbonobos.org.

izhodišča za pogovor o bonobih in šimpanzih

naši najbližji sorodniki

Človeku biološko najsorodnejše vrste sodijo v skupino »človeku podobnih opic« ali »afen« oz. »velikih opic« (različni avtorji navajajo različna poimenovanja skupine: Škerlj, 1957: človeku podobne opice; Saksida, 1993: afne; Gašperšič & Vogrinc, 2011: velike opice). V skupini afen ločimo manjše afne (giboni in siamangi) in velike afne. K tem najbližjim bratrancem štejemo orangutane (rod *Pongo*), ki bivajo le na dveh Indonezijskih otokih (Borneo in Sumatra), in afriške afne. V Afriki pa poznamo tri vrste velikih opic: **gorile** kot največje primare (rod *Gorilla* se trenutno deli na dve vrsti, zahodno in vzhodno, z dvema podvrstama v vsaki), **šimpanze** (s štirimi podvrstami) in **bonobe**, oboji sodijo v rod *Pan*. Rod *Pan* se je od zadnjega skupnega prednika s človekom ločili pred približno 7 milijoni let in z nami deli približno 98 % genetskega zapisa v DNK.

šimpanzi in bonobi

Rod *Pan* vsebuje dve sestrski vrsti, ločeni okoli 2 milijona let; **navadni ali robustni šimpanz** (*Pan troglodytes*) in **bonobo ali pigmejski – pritlikavi šimpanz** (*P. paniscus*). Sprva so imeli bonobe za pritlikavo vrsto šimpanzov, pozneje pa so odkrili, da gre za posebno vrsto opic. Bonobo je ob šimpanzih, gorilah in orangutanah četrta vrsta velikih opic. Bonobi in šimpanzi so si v marsičem podobni, toda če jih pobliže pogledamo, opazimo, da so nekoliko manjši in vitkejši. Imajo tudi bolj rožnate ustnice, črn obraz in dolge črne lase z izrazito prečko na temenu. Nekoč so jih imenovali *Pan satyrus paniscus*. »Bonobo« pa je dejansko napačno izgovorjeno ime mesta Bolobo, kjer so našli zgodnje primerke vrste (1927).

Šimpanzi so geografsko najbolj razširjena vrsta velikih afen in bivajo tudi na savanskih dobrih zahodne in vzhodne Afrike. Življenjsko okolje bonobov pa je omejeno na nižinski deževni pragozd in močvirja kongoške kotline na severu Demokratične republike Kongo.

Kljub tesni biološki povezanosti so med vrstama izrazite razlike v družbeni ureditvi, spolnem vedenju, stopnji nasilnosti, sistemih sporazumevanja in uporabi orodja. Več o razlikah med bonobi in šimpanzi si lahko z učenci preberete tudi v knjižici iz zbirke Kinobalon *Bonobo Beni*.

bonobo (*Pan paniscus*) – pritlikavi šimpanz

taksonomija

Red: primati; podred: Anthrooidea; družina: Hominidae; naddružina: Hominoidea; poddružina: Hominini; rod: Pan; Vrsta: Paniscus

nekaj značilnosti

- Lasje bonobov so dolgi in črni, s prečko na sredi glave.
- Že od rojstva imajo temne obraze z rožnatimi ustnicami in širokimi nosnicami.
- Telesna zgradba je relativno gracilna, imajo dolge in vitke okončine.
- Obraz je precej plosk, lobanja pa obla, obradek je neizrazit, ušesa so majhna.
- Odrasel bonobo lahko zraste tudi do 1 metra in več. Samci tehtajo okoli 43 kg, samice pa povprečno 37 kg.
- Povprečna življenjska doba bonobov je 40 let, lahko pa dosežejo tudi do 60 let.
- Čas brejosti samice traja skoraj 8 mesecev.
- Bonobi živijo le v južnem porečju reke Kongo na severu Demokratične republike Kongo (območje Cuvette Centrale med rekami Kongo, Kasai in Sankuru).
- Bonobe v naravi napadajo le leopardi in kače, največja grožnja pa so jim ljudje, ki jih kljub prepovedi lovijo in trgujejo z mesom ali še živimi mladiči (kar se zgodi tudi Beniju v filmu).

Bonobi, podobno kot šimpanzi, živijo v mešani družbi, kjer se skupnost 30–120 članov čez dan razceplja v manjše skupine, ki skupaj iščejo hrano. Jedo večinoma sadje in sočno rastlinje,

občasno pa tudi žužke, ptičja jajca, plazilce, rovkke, leteče veverice in ribe. Zvečer se skupnost združi in prenoči v drevesnih krošnjah, ki jih varujejo pred plenilci. Včasih celo odrasli bonobi v gnezdih spijo skupaj, kar je izredno redko za primata. Srečanje dveh skupnosti bonobov se po začetnem vznemirjenju običajno razplete prijateljsko, medtem ko šimpanzi svoje teritorije bojevito branijo in do sosedov niso prijazni.

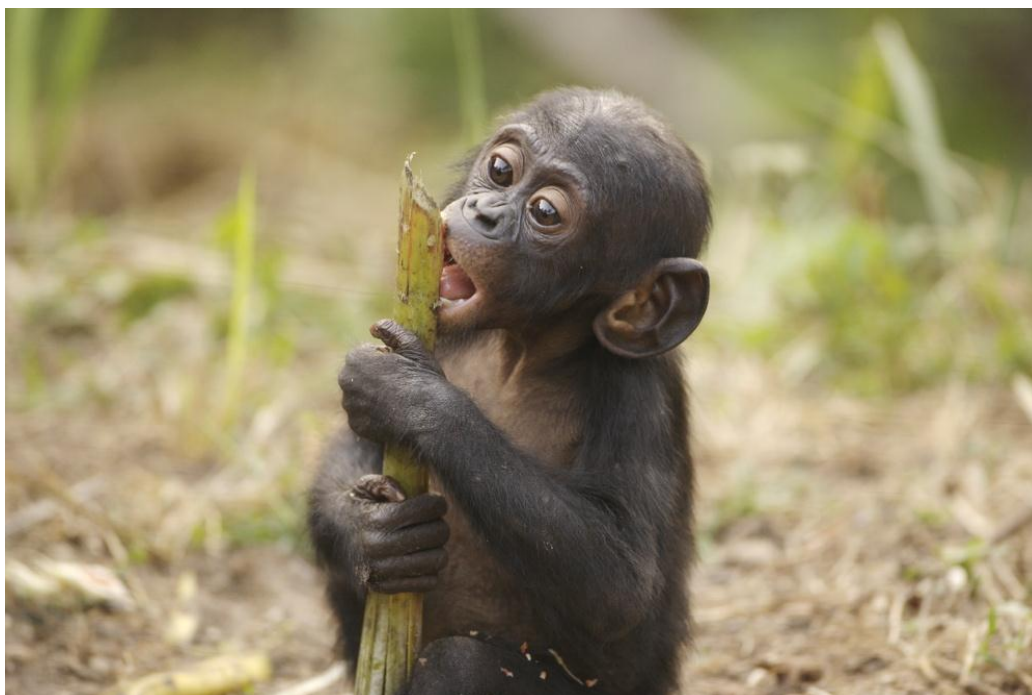
V družbi bonobov so najpomembnejše matere; zaradi močnih nesorodstvenih vezi med njimi ji pravimo »umetno sestrstvo«. Pri hrani imajo prednost in samci ta red spoštujejo. Med samicami vlada družbeni status, ki je odvisen od starosti in bivanja v skupnosti. Samci z materami ostanejo v rojstni skupnosti, zato se mora samička ob spolni zrelosti preseliti v drugo skupnost, da bi se izognila incestu. Ob prehodu poišče vplivno odraslo bonobinjo in se ji prikupi s posebnim seksualnim stikom (»GG drgnjenje«), ki ji pomaga pri sprejemu v skupino. Kmalu se neizbirčno pari s člani skoraj vseh starosti in obeh spolov. Samice so izjemno dovzetne za spolnost in imajo velike rožnate otekline, ki pritegnejo obilico potencialnih očetov. Samci nikoli ne vedo, kdo je mladiča zaplodil, in tako ne pride do detomora.

Bonobi so namreč izjemno erotična bitja. Tudi pri reševanju težav in konfliktov namesto nasilja uporabljajo intimo. Samice dozoriijo pri desetih letih, samci pa še prej in začnejo spolne vaje že v prvem letu življenja. Spolnost med bonobi ni namenjena le razmnoževanju. Vsa nesoglasja in napetosti zgladijo z intimnostjo. Odrasli z nežnostmi mirijo podmladek in utrjujejo vezi, samice se medsebojno ljubkujejo, samci »sablajo z lulčki«, poznajo celo francoski poljub. Mladiči pa so skrajno odvisni od mater, in če ostanejo sami, od žalosti poginejo. Takrat jih lahko reši le človek, tako kot Benija.

Življenjski prostor bonobov so močvirnati gozdovi Kongovske kotline med tremi rekami: reko Kongo na severu, na jugu pa reki Sankuru in Kasai. Za kotlino je značilna biotska raznovrstnost vseh oblik življenja, tako rastlinja kot živalstva; tam živijo gorile, gozdni sloni, žirafe in bonobi. Ti gozdovi so uvrščeni na Unescov seznam svetovne dediščine in so ključni za ohranjanje naravnega ravnovesja planeta.

Obstoj bonobov čedalje bolj ogrožata divji lov in redčenje gozdov. Čeprav je lov na bonobe prepovedan, so še vedno pogosto žrtve trgovanja z mesom divjih živali. Nastavljene pasti po gozdovih jim lahko povzročijo hude poškodbe. Ko lovci pokončajo matere samice zaradi mesa, osirotele mladiče pogosto prodajajo na ulicah Kinšase kot sejemske živali.

Naš najbližji sorodnik je na pragu izumrtja. Če so leta 1980 našli 100.000 primerkov, se danes njihovo število giblje le še med 5000 do 15.000.

ohranimo človeku podobne opice (ZOO leto opic)

Populacija divjinskih šimpanzov in bonobov se je v zadnjih 30 letih zmanjšala za več kot 66 %. Po nekaterih podatkih je v naravi samo še med 5000 in 50.000 bonobov ter med 170.000 in 300.000 šimpanzov. To je vse, kar je ostalo od več kot petmilijonske populacije, ki je še na začetku prejšnjega stoletja živela v tropskem deževnem gozdu in savanah Afrike.

Živalski vrtovi, člani Evropske zveze živalskih vrtov in akvarijev, so leto 2011 zato proglasili za **ZOO leto opic**. Kampanja se osredotoča na vse človeku podobne opice, in sicer na dve vrsti šimpanzov, dve vrsti goril, dve vrsti orangutanov in šestnajst vrst gibonov. Zagotoviti moramo preživetje človeku podobnim opicam, ker so pomembne za ohranitev tropskih deževnih gozdov, saj pomagajo ohranjati strukturo teh gozdov z razširjanjem semen številnih tropskih rastlin. Če ohranimo tropski deževni gozd, da bodo v njem preživele človeku podobne opice, ga bomo ohranili tudi za nas, ljudi.

V kampanji podpiramo različne ohranitvene programe, ki potekajo v naravnem okolju. V Vietnamu in na Kitajskem poteka tako imenovani FFI caovit ohranitveni projekt, ki si prizadeva ohraniti redke in ogrožene gibone. Kinabatagan orangutan program si prizadeva zagotoviti dolgoročno preživetje orangutanov na Borneu. Awely Green Caps program ustavlja

lov in trgovino z bonobi v Demokratični republiki Kongo. Dja Biosphere Reserve program skuša zaščititi šimpanze in gorile v Kamerunu.

Cilji kampanje so povečanje varstva življenjskega okolja in zmanjšanje izgube tega okolja. Pomemben cilj je zmanjšanje lova in trgovine z živimi in mrtvimi človeku podobnimi opicami. Prizadevajo si spremeniti vedenje potrošnikov k zmanjšanju pritiska na človeku podobne opice in na njihovo življenjsko okolje. Zadnji cilj pa je zbrati 1.000.000 evrov za vzpostavitev trajnega sklada, ki bo zagotavljal tekočo finančno podporo njihovem ohranjanju.

Zakaj so človeku podobne opice ogrožene?

Tropski deževni gozd, ki je njihovo naravno okolje, je človek v veliki meri izsekal zaradi lesa, za kmetijske površine in za razvoj mest. Gozdov je tako manj, bolj so dostopni, večajo se motnje, širijo se lov in bolezni. Populacije človeku podobnih opic so zato manjše in bolj izolirane. Prihaja do parjenja v sorodstvu, kar manjša gensko raznolikost in s tem njihove sposobnosti za prilagajanje na spreminjajoče se razmere v okolju. Tropski deževni gozd so zamenjali nasadi oljnih palm, soje in drugih kulturnih rastlin. Taka okolja pa so neprimerna za preživetje opic.

Ljudje trgujejo z njihovim mesom, ki ga imenujemo meso goščave, in v manjši meri z njihovimi mladiči. Visoka vrednost mesa in drugih delov opičjega telesa daje močno spodbudo lovcem in trgovcem v dobavni verigi. Lov je nezakonit, vendar se zakonodaja pogosto slabo izvaja, ljudje jo zlahka zaobidejo in lov se nadaljuje.

Zaradi izgube življenjskega prostora in divjega lova so človeku podobne opice stalno pod stresom, zato so bolj dovzetne za bolezni in okužbe. Večja izpostavljenost ljudem in njihovim domačim živalim predstavlja za človeku podobne opice tudi večjo izpostavljenost novim boleznim. Bolezni se prenašajo od ljudi na opice, pa tudi v obratni smeri.

Človeku podobne opice najbolj ogrožajo ljudje, ki uničujejo njihov življenjski prostor – tropski deževni gozd Afrike in jugovzhodne Azije. Vedno manj jih je, ker jih ljudje ubijajo za meso, lovijo njihove mladiče za hišne ljubljence in jih ogrožajo z boleznimi.

Možna rešitev je v razvijanju novih dejavnosti za preživetje lokalnih prebivalcev, ustanavljanje parkov in zaščitene območij za človeku podobne opice ter zmanjšanje interakcij med

človekom in njegovimi domačimi živalmi na eni ter človeku podobnimi opicami na drugi strani, s postavitvijo naravnih meja.

CITES je mednarodna kratica za Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, ki zakonsko ureja to trgovino. Človeku podobne opice so navedene v Dodatku 1, kar pomeni, da je za podpisnice te konvencije nezakonit vsak uvoz ali izvoz, razen v posebnih okoliščinah, takrat pa je potrebno dovoljenje. Vse države, kjer živijo orangutani in giboni, so podpisnice te konvencije, pa tudi večina evropskih držav.

BALAI je mednarodna kratica za Center za trgovanje z živalmi. Danes lahko opice nameščamo samo v centre, ki so odobreni v skladu z direktivo BALAI. V Sloveniji ima ta status edinole ZOO Ljubljana.

Kljub CITES in BALAI nadzoru se mednarodna nezakonita trgovina s človeku podobnimi opicami nadaljuje. Na trge v Evropo in po svetu še vedno prihaja opičje meso in tudi mladiči.

Več o ZOO letu opic in projektu za njihovo ohranitev lahko z učenci izveste ob obisku Živalskega vrta v Ljubljani (glej dodatne dejavnosti).

izhodišča za pogovor o Kongu

Demokratska republika Kongo (v nadaljevanju: DR Kongo) leži ob ekvatorju in v tropskem pasu. Je domovina bonobov, pa tudi mnogih drugih živalskih in rastlinskih vrst ter ena najbolj pestrih in zanimivih držav v Afriki, z bujnim in obsežnim tropskim svetom. Geografsko in v mnogih drugih pogledih je namreč osrednja država tropske Afrike, lahko bi rekli tudi celotnega kontinenta. Med vsemi afriškimi državami se ekvator najdlje razteza prav čez njeno ozemlje.

Po površini DR Kongo le malenkost zaostaja za največjo afriško državo, Alžirijo. Z nekaj več kot 70 milijoni prebivalcev je na četrtem mestu v Afriki. Največja reka, ki je hkrati tudi glavna pomembna prometna pot v državi, je mogočna reka Kongo. Izvira na skrajnem jugu države, potem pa se počasi prebija skozi veliko Kongovsko kotlino in tropske gozdove proti severu države, kjer se preusmeri na zahod proti Atlantiku. V zadnjem delu svoje poti teče tudi skozi glavno mesto države, Kinšaso. DR Kongo je velika za več kot 110 Slovenij, ima pa ob Atlantiku še celo nekaj kilometrov manj obale kot naša država.

DR Kongo je ena najbolj vplivnih, ustvarjalnih in pestrih afriških držav tudi po kulturni plati. Na območju države, ki je bila belgijska kolonija, so že dolgo pred belgijsko kolonialno vladavino obstajala nekatera močna kraljestva, kot so: Kongo, Luba in Lunda. Uradni jezik v državi je francoščina, na njenem območju pa govorijo kar okrog 215 različnih afriških jezikov. Najbolj razširjen jezik je lingala. Z njim se med drugim sporazumevajo trgovci in poslovneži po vsej državi, pa tudi v delih nekaterih sosednjih držav.

Lingalo bi lahko opisali tudi kot »jezik, ki poje«. Prav njegov lep zven je precej pripomogel, da je kongovska plesna glasba soukous, ki jo bolj poznamo pod imenom rumba, zelo priljubljena. Glasba je v DR Kongu pomemben del vsakdanjega življenja; največji glasbeniki so znani kot mojstri igranja kitare. Besedila njihovih pesmi nosijo močna družbena sporočila, ki so blizu oboževalcem po vsej podsaharski Afriki. Kinšasa je bila dolgo znana kot ena od glasbenih prestolnic sveta. Glas o njej so po svetu razširili priljubljeni in vplivni glasbeniki, kot so Franco Luambo Makiadi, Rochereau, Sam Mangwana ter številni drugi.

Glasba je ena redkih tolažb v težkem vsakdanu večine prebivalstva DR Konga. Državo sta namreč v zadnjih desetletjih prizadeli dve kruti vojni: prva se je začela nekaj mesecev po razglasitvi neodvisnosti leta 1960 in je trajala več let, nova pa se je v mnogo večjem obsegu

odvijala v obdobju med letoma 1998 in 2002. Še danes so posamezni deli na vzhodu države zelo nemirni in gospodarsko slabo razviti. Vzroki za spopade na tem območju so zelo zapleteni, a zagotovo je prekletstvo DR Konga to, da je ena od držav, najbogatejših z rudninami oziroma minerali na svetu: v njej so najdišča zlata, diamantov in nekaterih drugih dragocenih kovin, ki jih danes uporabljajo v mobilni, računalniški in drugih naprednih tehnologijah. Teh surovin bi se rade polastile razvite zahodne države in nekatere sosede, zato se vpletajo v notranje družbenopolitične in ekonomske procese. S tem v DR Kongu povzročajo trenja, katerih posledica so stalni nemiri, ki onemogočajo mirno življenje prebivalcev.

izhodišča za pogovor o filmu

dom in družina

Film nam prikaže življenje opic v naravi. Ves čas so v gibanju, neprestano se zabavajo. Beni pravi, da so velika, srečna družina. Poudari: »*Zdi se mi, da imamo mi, bonobi, res radi drug drugega.*« Vprašajmo otroke, ali so opazili, v kako različnih skupnostih Beni živi: v družini (mamo pozna, očeta pa ne), v skupnosti opic bonobo; z ljudmi, ki ga izkoristijo za zaslužek; v zavetišču s sovrstniki in človeškimi skrbniki ... Kako se Beni počuti v teh skupnostih?

Pogovor o živalskih družinah je lahko tudi izhodišče za razpravo o tem, v kako različnih družinah živimo ljudje. Kje se počutimo dobro? Kako bi se počutili, če bi kot Beni ostali brez doma? Pogovor o Benijevih občutkih, ko ostane brez doma in mame, lahko začnemo ob zgodbi Nataše Konc Lorenzutti *Domov* (glej prilogo).

Kako se je Beni počutil brez mame?

Kako se je v zgodbi počutila Polona, ko ni našla svoje mame?

Pogovarjamo se, kdaj smo svoje najbližje najbolj pogrešali. So se učenci že kdaj izgubili, so bili v bolnišnici ali sami na letovanju? Kako so premagali svojo stisko?

življenje v kletki

Zakaj se je Benijevo življenje spremenilo?

Beni je čutil, da prihaja v džunglo nekaj tujega, saj mame še nikoli ni videl tako vznemirjene. Takrat je prvič zagledal ljudi. Imenuje jih »velikani brez dlake«.

Ali je dovoljeno, da ljudje opice lovijo? Učenci naj se opredelijo do ravnanja ljudi, ki so Benija iztrgali iz naravnega okolja. Vživijo naj se v njegova občutja. V naravi je ves čas skakal z veje na vejo, igral se je z drugimi opicami, zdaj pa je sam v majhni kletki. Žalosten je brez svoje mame, boji se, da bi ga velikani pojedli.

Opice v ujetništvu pogrešajo toplino, druge opice, prostor za igro, gibanje ... Učenci ob pogovoru razmišljajo o ogroženih živalskih vrstah in o pomenu varnega življenjskega okolja. V kakšnem okolju ljudje lahko zadovoljujemo svoje potrebe in kaj potrebujejo živali?

izražanje čustev in reševanje problemov

Učenci naj opazujejo, kako bonobi izražajo svoja čustva, kako pokažejo drug drugemu, da se imajo radi, da jih je strah, kako Beni pokaže žalost ob izgubi mame, prijateljev ...

Vsaka opica ima svoj značaj. Kakšen je Beni? Kako ga opiše Claudine v filmu? Kakšen pa je Api?

Opice bonobo so izjemno inteligentne. S človekom si delijo kar 98,7 odstotkov genov. Njihov način razmišljanja lahko opazujemo tudi v filmu, ko morajo rešiti različne probleme.

Z učenci se pogovarjamo, kako opice rešujejo poskus z banano. Kako se privajajo na vodo? Kako je, ko se srečata dve skupini opic, ki se nista nikoli videli? Kaj storijo Beni in njegovi prijatelji, ko zaslišijo glas leoparda?

življenje v zavetišču

V zavetišču opicam pomagajo, da si spet povrnejo zaupanje v ljudi. Beni pravi: *»Težko je verjeti, a so odrasli, ki so prijetni.«* Učenci naj pripovedujejo, kako v zavetišču skrbijo za opice in kako se opice odzivajo na skrb.

Oskrbnica Claudine André se zaveda, da je pravi prostor za opice v naravi. Iskati začne primeren prostor, da bi se nekaj opic lahko vrnilo v naravno okolje. V naravi opazuje bonobe, da bi videla, kaj vse se morajo bonobi v zavetišču naučiti, da bi v naravi lahko preživeli brez pomoči ljudi. Kaj se morajo naučiti? Kako se učijo?

vrnitev v naravno okolje

Vrnitev v džunglo pomeni začetek nove zgodbe. Benijevo življenje se začne v gozdovih, zdaj pa spet lahko zaživi v naravnem okolju.

Ali je Beni pripravljen na samostojno življenje?

Učenci naj pripovedujejo, kako bi Benijevo zgodbo nadaljevali.

umestitev v učni načrt

slovenščina

predstavitev živali

Za govorni nastop si vsak učenec izbere eno žival, ki jo predstavi sošolcem. Izdela plakat in prosto govori o značilnostih te živali. Za izhodišče uporabimo Benijevo predstavitev v knjižici *Bonobo Beni*.

Pišemo domišljjski spis Jaz, Beni.

Preberemo zgodbo Nataše Konc Lorenzutti *Domov* (glej prilogo) in se z učenci pogovorimo o tem, kaj nam pomeni dom. Misli lahko tudi zapišemo.

jezikovna raznolikost Afrike

Spregovorimo o številnih jezikih, ki jih govorijo v Afriki.

Z učenci preberemo predstavitev DR Konga v knjižici *Bonobo Beni* ali v tem gradivu. V predstavitvi je zapisano: »Uradni jezik v državi je francoščina, na njenem območju pa govorijo kar okrog 215 različnih afriških jezikov. Najbolj razširjen jezik je lingala. Z njim se med drugim sporazumevajo trgovci in poslovneži po vsej državi, pa tudi v delih nekaterih sosednjih držav.«

Zakaj je francoščina uradni jezik? Učencem pojasnimo, da je bila Demokratična republika Kongo belgijska kolonija.

spoznavanje okolja

Spoznavamo različne življenjske prostore. Kje živijo šimpanzi bonobo? Na zemljevidu poiščimo Afriko in Demokratično republiko Kongo. Kakšno je okolje, v katerem živijo? Kakšno podnebje je tam? S čim se hranijo?

Učencem povemo, da v močvirnatih gozdovih Kongovske kotline živijo gorile, gozdni sloni, žirafe in bonobi. Ti gozdovi so uvrščeni na Unescov seznam svetovne dediščine in so ključni za ohranjanje naravnega ravnovesja planeta.

naravoslovje

Učenci spoznavajo značilnosti primatov, iščejo podatke o različnih vrstah opic, razmišljajo o ogroženih živalskih vrstah ter si oblikujejo pozitiven odnos do živali in narave.

geografija

V atlasu poiščemo državo, v kateri se film dogaja.

Preberemo zapis o Demokratični republiki Kongo v Kinobalonovi knjižici Bonobo Beni ali v tem gradivu. Na spletu poiščemo še več informacij o tej državi.

likovna vzgoja

Iz plastelina ali iz gline izdelamo opice.

Zamisli za izdelavo živali iz plastelina poiščemo v knjigi Cuxart, Bernadette: *Oblikovanje živali iz plastelina*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2011.

Nasvete za oblikovanje gline poiščemo v knjigah:

Vidrgar, Alenka: *Glina*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998.

Llimos, Anna: *Glina*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2007.

glasbena vzgoja

V opisu DR Konga je zapisano, da je glasba ena redkih tolažb v težkem vsakdanu večine prebivalstva te države. Že jezik lingalo, ki ga govorijo v Kongu, bi lahko opisali kot »jezik, ki poje«.

V filmu je prizor, ko ženske v zavetišču pojejo. Kakšno je njihovo petje?

Spoznavajmo glasbo, ki je značilna za Afriko.

povezava likovne vzgoje, naravoslovja ter slovenščine

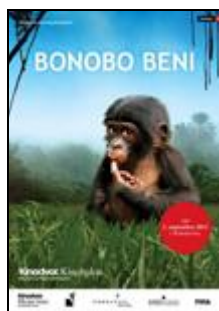
Sposodimo si različne enciklopedije o živalih in iščimo podatke o opicah. Poiščimo, kje je opisan rod šimpanzov. Katere opice še poznamo? Učence razdelimo po skupinah, vsaka skupina se odloči, da bo predstavila en rod opic. Učenci ustvarjajo plakate. Na plakate napišejo osnovne podatke o opicah, opice tudi narišejo.

športna vzgoja

Po ogledu filma pripravimo učencem poligon, ki omogoča plezanje, skakanje in druge oblike gibanja. Učenci posnemajo gibanje opic, ob tem zadovoljijo potrebo po gibanju in sprostitvi ter razvijajo koordinacijo in orientacijo v prostoru. Ideje za gibalne igre (opičja hitra hoja, bananina preizkušnja, banana na kuhalnici, komu bo uspelo na krošnji) bomo našli tudi v knjižici *Bonobo Beni*.

dodatne dejavnosti

knjižica v zbirki Kinobalon *Bonobo Beni*

Ob filmu je izšla že deseta knjižica v zbirki Kinobalon *Bonobo Beni*. Preglejte jo skupaj z otroci, učenci. V njej boste našli veliko zanimivosti o filmu in mnoge poučne in zabavne naloge, ki jih lahko rešujete skupaj. Knjižica v elektronski obliki je dostopna tudi na spletni strani: <http://www.kinodvor.org/kinobalon/knjizna-zbirka-kinobalon/>

naravoslovni dan v živalskem vrtu

Spoznavanje opic nadaljujmo z obiskom živalskega vrta. Katere opice lahko opazujemo v ljubljanskem živalskem vrtu?

Spoznajmo družino šimpanzov v živalskem vrtu. Z Mojco, Urško, Nežo, Niko, Jokom in Titijem se lahko seznanite že v knjižici *Bonobo Beni*. Jih boste prepoznali ob obisku v živalskem vrtu? Sodelavci in oskrbniki v živalskem vrtu o svojih varovancih povedo še marsikatero zanimivo značilnost in prigodo.

Pogovorimo se o pogojih za življenje, ki jih imajo živali v živalskem vrtu.

Ob obisku živalskega vrta lahko več izvemo tudi o pobudi za ohranitev človeku podobnih opic in ZOO letu opic.

opičja zabava

V knjižici iz zbirke Kinobalon *Bonobo Beni* boste našli kopico idej, ki vam pomagajo prirediti pravo opičjo zabavo. Z učenci naredimo opičji poligon, se pomerimo v opičjih igrah, pripravimo bananino poslastico s čokolado, zaigramo na bonobov balon, naredimo opičjo animacijo.

računalniške igre z opicami

V knjižici iz zbirke Kinobalon *Bonobo Beni* navajamo nekaj kakovostnih računalniških iger, v katerih nastopajo opice. Pogovorimo se z učenci, katere računalniške igre radi igrajo, in skupaj poiščimo tiste, ki so navedene v knjižici. Uro lahko nadaljujemo s pogovorom o različnih uporabah računalnika.

k opicam v knjižnico in gledališče

opice v pravljicah in pesmih

Ena najbolj znanih »literarnih opic« je gospod Ficko, opica *Pike Nogavičke*. Otrokom pokažemo ilustracije gospoda Ficka. Slovenskim bralcem se je vtisnila v spomin podoba, ki jo je naslikala Marlenka Stupica. Poiščimo še druge upodobitve te opice. Kako so ga upodabljali različni ilustratorji?

V Cicibanu so leta 1994 izhajale zgodbe o *opici Boni*. Napisala jih je Polonca Kovač, ilustrirala Marjanca Jemec Božič.

V Cicibanu je bila septembra 2005 objavljena pravljica južnoameriških Indijancev *Kako so opice gradile hišo*, v Cicidoju pa oktobra 2008 pravljica iz južne Indije *Kako je opica dobila boben*. Obe je ilustriral Zvonko Čoh.

Opice so osrednji literarni liki naslednjih slikanic

Coleman, Michael: *Gregor + Simona: ljubezenska zgodba*. Tržič, Učila, 1999.

Rathman, Peggy: *Lahko noč, gorila*. Ljubljana: Korotan, 1998.

Ribičič, Josip: *Nana, mala opica*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

Romanelli, Serena: *Dodo z violino*. Ljubljana: Kres, 1995.

Donaldson, Julia: *Mamica, kje si?* Ljubljana, Mladinska knjiga 2010.

Po knjigi *Mamica, kje si?* je nastala tudi lutkovna predstava. Glej v nadaljevanju.

Pesem *Opica* je napisala Neža Maurer, objavljena je v knjigi *Uh, kakšne laži* (Ljubljana: Mladika, 1996), ki jo je ilustrirala Ančka Gošnik Godec. Pesmi pripovedujejo še o drugih živalih, ki živijo v Afriki: levu, zebri, hijeni, pumi, slonu, tigru, žirafi, klopotači, papigi in kolibriju.

O dogodivščinah med afriškimi živalmi beremo v delu Toneta Pavčka *Juri Muri v Afriki* (Ljubljana: Mladinska knjiga, več izdaj). Tone Pavček piše, da hodi Juri Muri k opici na mlečno kavo.

Opica je lahko tudi ravnateljica živalskega vrta. Preberimo zabavne zgodbe v knjigah Miloša Macoureka *Zofka in Zofka, ravnateljica živalskega vrta* (Ljubljana: DZS, 1997 in 1998).

poučne knjige

Učenci iščejo podatke o opicah v različnih poučnih knjigah in revijah.

Veliko fotografij in poljudno napisano besedilo prinaša knjiga Jane Goodall *V deželi šimpanzov* (zbirka Otroštvo živali, Ljubljana: DZS, 1991).

Deževni gozd je predstavljen v knjigi Jinny Johnson *Deževni gozd* (Murska Sobota: Pomurska založba, 2007).

S starejšimi učenci in dijaki lahko preberemo odlomke knjige *Kulturni šimpanz* (2011) Williama McGrewa, ki je izšla v zbirki Studia Humanitatis.

Učence navajamo na delo z enciklopedijami; tako se naučijo uporabljati tudi kazala.

Atlas živali. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989.

Enciklopedija živali za šolo in dom. Ljubljana: Millennium, 2001.

Pickering, Fran: *Živali v naravi, mitologiji in človeškem duhu*. Radovljica: Didakta, 1999.

Velika knjiga o živalih. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1978.

Živali. Velika ilustrirana enciklopedija. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.

Živali. Ljubljana: Otroška knjiga OKA, 2006.

ogled lutkovne predstave ali oddaje

Ogledamo si lutkovno predstavo **Opičja uganka ali Mamica, kje si?** (priredba, igra in režija: Ajda Rooss, Irena Rajh Kunaver, dolžina 20 minut, produkcija: Lutkovno gledališče FRU-FRU).

Mala opica se izgubi in išče svojo mamico. Pri iskanju ji pomaga pisan metuljček. Pelje jo k slonu, kači, pajku, žabi, papigi in netopirju, toda nobena od živali ni opičja mamica. Otroci v predstavi srečajo različne živali, njihova imena in značilnosti. Spoznavali bodo pojme, kot so toplo, mehko, kosmato, sluzasto, viseče, leteče ... predvsem pa, da so mame lahko zelo različne. Predstava ponuja odlično izhodišče za pogovor, kaj se zgodi, če se otrok izgubi, in kako se iz gosnice razvije metulj.

V razredu si lahko ogledamo tudi videokaseto **Opica**, ki je izšla v seriji Očividec (Otroški in mladinski program TV Slovenija).

priloga: zgodba Domov

DOMOV

»Daj no daj, ne bom se izgubila!« sem zabrusila mami. In zdaj si lahko mislite, kaj je bilo potem ... Ko sem to rekla, pa še nisem vedela, da lahko tako hitro pomešam smeri in ljudi.

Zgodilo se je v živalskem vrtu. Najprej smo vse obhodili, potem pa smo se ustavili na imenitnih, carskih igralih.

»Ti z Niko ostani tukaj, na klopci, jaz bom pa z Janezom in Tomažem tamle, glej, na tistih lojtrah!« sem ukazovala, kot da sem jaz mama in ona otrok.

»Dobro,« je popustila. »Ampak res! Poglej, koliko je tukaj ljudi! Dobimo se pri tejle klopci. Jasno? Če se ne bomo takoj našli, je klopca pri ograji naše zbirališče. Nikamor drugam, si razumela?« je govorila ona, jaz pa sem jo poslušala samo še z enim ušesom, ker sem bila z drugim že v otroškem vrišču, ki sem se mu hotela brž pridružiti. Tudi z nosom sem bila na poti tja, saj se mi zdi, da ima tisto, kar mi je všeč, vonj po jagodnem sladoledu. Tomaž in Janez, moja starejša brata, sta se zvirala na plezalni steni, mene pa je vleklo k toboganom in gugalnicam.

»Si razumela?« je še enkrat vprašala ona in jaz sem ji zaklicala, že med tekom:

»Ja, ja, saj nisem robec ali marela, da bi se kar izgubila!«

Potem sem pozabila na mamo. Pridružila sem se deklici s čopki. Menjali sva se na gugalnici in na toboganu, se lovili in se skrivali. Tudi na brata sem pozabila. Sploh ne vem, koliko časa je minilo. Pomešala sem se med otroke in skakljala s tisto punčko z enega konca igrišča na drugega. Potem pa sem se naenkrat zdrznila. Zdaj sem pozabila na deklico s čopki! Kar pustila sem jo in se začela ozirati okrog ... Kje pa je tista klopca? Nisem je mogla videti! Okrog in okrog je bilo polno klopi, na njih so posedali tuji ljudje, tuje mame, tudi očetje, dedki, babice ... Moje mame z Niko pa nikjer! Tudi Tomaža in Janeza na plezalnih ni bilo več! V trenutku sem bila čisto razburjena, na jok mi je šlo in srce mi je tolklo prav tako, kakor moj brat, ko vadi bobne. Začela sem tekati naokrog. V grlu se mi je naredila kepa, ki sploh ni bila sladoledna, ampak grenka, nagnusna zmešnjava. Tekla sem do restavracije, potem nazaj do klopnic in igral, do mostička ... Toda nobena klop ni bila podobna tisti, pri kateri sva se z mamo razšli, pa tudi nobena mama ni bila podobna moji! Tekala sem in jokala, menjala smeri ... Kaj če so šli domov brez mene, sem se ustrašila! Kaj če so me pozabili! Kaj če se je mamica samo pretvarjala in me je zdaj zapustila kakor tista mačeha, ki je Metko in Janka speljala v gozd! Samo še čarovnica s sladkarijami se prikaže ali povodni mož z zlatimi igračkami!

Bumf, me je vrglo nazaj. V nekoga sem se zaletela! Pogledala sem gor in videla priliznjen obraz neke ženske. »Coprnica!« sem pomislila in se obrnila, da bi zbežala.

»Čakaj, čakaj, punčka, si se izgubila?« je vprašala ona in se smehljala.

Seveda, to je samo finta! Saj nisem po župi priplavala! Taki prijazni ljudje kradejo otroke! Hotela sem že steči v drugo smer ...

»Počakaj no, nikar se ne boj, saj ti hočem dobro,« je spet rekla gospa in šele zdaj sem opazila, da se njene roke drži majhen deček. Če bi bil ukraden, se je ne bi tako oklepal, sem si mislila, zato sem postala bolj zaupljiva ...

In izkazalo se je, da se nisem zmotila. Gospa mi je pomagala najti mamo, ki je vsa iz sebe, z Niko v vozičku in z bratoma bezljala naokrog, spraševala po meni in se vračala h klopci, pa me ni nikjer našla.

»Pospremila sem Janeza na stranišče! Ko sem prišla nazaj, pa te nisem več videla,« je zadihano govorila in me objemala.

»Hvala, gospa, hvala!« je stiskala roko mami tistega dečka.

»Že v redu!« je rekla gospa. »Vsakemu se lahko zgodi. Luka, pozdravi deklico ... Kako ti je ime?«

»Polona,« sem povedala.

»Nasvidenje, Polona,« je zaklicala, ko se je že oddaljevala. Tudi Luka mi je sramežljivo pomahal.

Zvečer dolgo nisem mogla zaspati. Gledala sem stene v svoji sobi in slike na njih pa polico s knjigami, lučko, pisalno mizo ... Premišljevala sem, kako je vse to zame čarobno, mehko, dišeče! In glasovi iz kuhinje, kjer se pogovarjata mama in oče, so mi tako domači, prijetni ... Strašno mora biti otrokom, ki jih ugrabijo, ali živalim, ki jih iztrgajo iz divjine! Vsak si želi domov. Ker dom ni kar neka hiša ali gozd ali gora ali džungla. Ampak je samo ena hiša, en gozd in tako naprej ... Moj dom je tale hiša, ki jo poznam po vonju. Notri imam svojo zobno ščetko, copate, družino in tudi svojo posteljo, v kateri se prav fino spi ...

